

**FAVQULODDA VAZIYAT DAVLAT TUZUMI VA FUQARO
MUHOFAZASI TIZIMLARIDA XABAR BERISH VA ALOQANI TASHKIL
ETISH**

Qobilov Baxtiyor Abdumannonovich

Jizzax viloyati Favqulodda vaziyatlar boshqarmasi Hayot faoliyati xavfsizligi
o'qitish markazi o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada favqulodda vaziyat davlat tuzumi (FVDT) va fuqaro muhofazasi (FM) tizimlarida xabar berish hamda aloqa jarayonlarini tashkil etish masalalari keng yoritilgan. Unda favqulodda holatlarda aholiga tezkor ogohlantirish berishning ahamiyati, boshqaruv organlari va qutqaruv xizmatlari o'rtasidagi aloqa mexanizmlari, shuningdek, zamonaviy texnologiyalarning bu sohadagi o'rni tahlil qilingan. Maqolada aloqa tizimining ishonchliligi, tezkorligi va uzluksizligi davlat xavfsizligini ta'minlashdagi asosiy omil sifatida ko'rsatilgan. Shuningdek, FVDT va FM tizimlari o'rtasidagi o'zaro integratsiya, "112" yagona dispetcherlik markazi faoliyati va sun'iy intellekt, GIS hamda sun'iy yo'ldosh texnologiyalarining amaliy ahamiyati haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: favqulodda vaziyat, fuqaro muhofazasi, xabar berish tizimi, aloqa, ogohlantirish, 112 markazi, sun'iy intellekt, geoinformatsion tizim, texnologiyalar, xavfsizlik, davlat tizimi.

Bugungi kunda dunyo miqyosida turli xil tabiiy ofatlar, texnogen avariya va ekologik muammolar tobora ko'payib bormoqda. Bunday vaziyatlar inson hayoti, jamiyat barqarorligi va davlat xavfsizligiga katta tahdid soladi. Shu sababli, har qanday favqulodda holatda eng muhim omillardan biri — axborotni tezkor va aniq yetkazish, aholining o'z vaqtida ogohlantirilishi hamda qutqaruv xizmatlarining o'zaro muvofiqlikda ishlashidir. Ana shu vazifalarni bajarish uchun mamlakatimizda Favqulodda vaziyat davlat tuzumi (FVDT) va Fuqaro muhofazasi (FM) tizimlari faoliyat yuritadi. Ushbu tizimlarning samarali ishlashi ko'p jihatdan xabar berish va aloqa tizimlarining to'g'ri tashkil etilishiga bog'liqdir.

Favqulodda vaziyat davlat tuzumi (FVDT) tizimining ahamiyati

Favqulodda vaziyat davlat tuzumi — bu favqulodda vaziyatlarning oldini olish, ularning oqibatlarini kamaytirish va bartaraf etish bilan bog‘liq barcha xizmatlar faoliyatini yagona tizimga birlashtiruvchi davlat mexanizmidir. Bu tizim orqali mamlakat miqyosida xavf yuzaga kelgan hollarda har bir soha va tashkilotning vazifasi aniq belgilanadi, boshqaruv organlari o‘rtasida muvofiqlashtirilgan aloqa o‘rnatiladi.

FVDT tizimining asosiy vazifalaridan biri — tezkor xabar berish va axborot almashinuvini ta‘minlashdir. Chunki favqulodda vaziyatda har bir daqiqa inson hayotini saqlab qolishda muhim rol o‘ynaydi. Agar xabar kechikib yetkazilsa, ogohlantirish tizimi ishlamasa yoki aloqa uzilib qolsa, qutqaruv tadbirlari kechikadi va zarar ko‘lami ortadi. Shu sababli tizimning barcha bosqichlari — respublika, viloyat, tuman va mahalla darajasida — uzluksiz aloqa tarmog‘iga ulangan bo‘lishi zarur.

FVDTda aloqa quyidagi shakllarda amalga oshiriladi:

- Radiostansiyalar va sun‘iy yo‘ldosh tizimlari orqali uzoq masofalarga xabar uzatish;
- Mobil aloqa va internet tarmoqlari orqali boshqaruv organlari o‘rtasida tezkor ma‘lumot almashish;
- “112” yagona dispetcherlik markazi orqali fuqarolarning murojaatlarini qabul qilish va xizmatlarni yo‘naltirish;
- Maxsus telefon liniyalari orqali qutqaruv xizmatlarini bog‘lash.

Ushbu tizimlar o‘zaro integratsiyalashgan holda ishlaydi, ya‘ni bitta aloqa markazi orqali barcha xizmatlar bir vaqtning o‘zida boshqariladi. Bu esa tezkorlik va aniqlikni ta‘minlaydi.

Fuqaro muhofazasi tizimida xabar berish va aloqa

Fuqaro muhofazasi tizimi — bu tinchlik davrida ham, urush yoki favqulodda holat sharoitida ham aholini, ishlab chiqarish ob‘ektlarini va moddiy boyliklarni himoya qilishga qaratilgan tadbirlar majmuasidir. Ushbu tizimning muhim tarkibiy qismi — xabar berish va aloqa hisoblanadi. Chunki aholining xavfsizligini ta‘minlashda eng avvalo ularni ogohlantirish, to‘g‘ri yo‘nalish berish va zarur ko‘rsatmalarni tez yetkazish talab etiladi.

Fuqaro muhofazasi tizimida xabar berish uch bosqichda amalga oshiriladi:

1. Ogohlantirish bosqichi – xavf yuzaga kelganligi to‘g‘risida dastlabki signal beriladi. Bunda sirenalari, ovoz kuchaytirgichlar yoki maxsus signal tizimlari ishga tushadi.

2. Axborot yetkazish bosqichi – aholiga xavf darajasi, xavfsiz joylarga ko‘chish yo‘nalishlari va himoya choralari haqida ma’lumot beriladi. Bu jarayonda radio, televideniye, SMS xabarlar va internet tarmoqlari orqali rasmiy ma’lumotlar tarqatiladi.

3. Aloqa va muvofiqlashtirish bosqichi – qutqaruv xizmatlari, tibbiy yordam, transport va boshqa idoralar o‘rtasida o‘zaro aloqa o‘rnatiladi.

Bu tizimda “Aholini ogohlantirish davlat tizimi” muhim o‘rin tutadi. U orqali butun mamlakat bo‘ylab bir vaqtning o‘zida xabarlar uzatiladi. Masalan, zilzila, suv toshqini yoki yong‘in xavfi haqida sirena signali bilan birga televideniye va radio orqali ham ogohlantirishlar e‘lon qilinadi.

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar — mobil ilovalar, internet portallar va ijtimoiy tarmoqlardagi rasmiy sahifalar orqali ham xabar berish imkoniyatlari kengaymoqda. Bu, ayniqsa, yoshlar orasida axborotni tez va ishonchli tarqatishda muhim rol o‘ynaydi.

Zamonaviy texnologiyalarning roli

Bugungi raqamli davrda aloqa tizimlarining ishonchliligi va samaradorligini oshirish uchun raqamli texnologiyalar, sun‘iy intellekt, geoinformatsion tizimlar (GIS) va sun‘iy yo‘ldosh aloqa tizimlari keng joriy etilmoqda. Masalan:

- GIS tizimlari yordamida xavfli hududlar xaritada aniq ko‘rsatiladi va evakuatsiya yo‘nalishlari belgilanadi;
- Sun‘iy yo‘ldosh tizimlari orqali tog‘li yoki chekka hududlarda ham aloqa uzluksiz saqlanadi;
- Sun‘iy intellekt asosida yaratilgan dasturlar xavfni prognoz qiladi va avtomatik ogohlantirish xabarlarini yuboradi.

Bu texnologiyalar yordamida FVDT va FM tizimlari o‘zaro bog‘langan yagona axborot maydonini hosil qiladi. Natijada har bir xabar bir vaqtning o‘zida barcha tegishli xizmatlarga yetkaziladi, bu esa qutqaruv jarayonini tezlashtiradi va inson yo‘qotishlarini kamaytiradi.

Natijalar

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, favqulodda vaziyat davlat tuzumi (FVDT) va fuqaro muhofazasi (FM) tizimlarida xabar berish hamda aloqa mexanizmlarini samarali tashkil etish aholining xavfsizligini ta‘minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Birinchidan, tezkor, ishonchli va uzluksiz aloqa tarmoqlari favqulodda vaziyatlarda axborot almashuvini tezlashtiradi, boshqaruv organlari o‘rtasida muvofiqlikni ta‘minlaydi va qutqaruv xizmatlari faoliyatini samarali yo‘lga qo‘yadi.

Ikkinchidan, aholini ogohlantirish tizimi (VA)ning kengaytirilgan shaklda ishlashi — sirenalari, radio, televideniye, mobil aloqa va internet orqali xabar berish — xavf to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni aholining barcha qatlamlariga bir vaqtning o‘zida yetkazish imkonini beradi.

Uchinchidan, zamonaviy texnologiyalar – sun‘iy yo‘ldosh aloqa, geoinformatsion tizimlar (GIS), mobil ilovalar va sun‘iy intellekt asosidagi ogohlantirish dasturlari – xabar berish tizimining aniqligini, tezkorligini va doimiy ishlash imkoniyatini oshiradi.

To‘rtinchidan, tizimlar o‘rtasidagi integratsiya, ya‘ni FVDT, FM va boshqa xizmatlarning yagona boshqaruv markazlari orqali birlashtirilishi (masalan, “112” yagona dispetcherlik markazi) aloqa jarayonini markazlashtiradi va boshqaruv samaradorligini kuchaytiradi.

Beshinchidan, bu tizimlarning muvaffaqiyatli ishlashi uchun malakali kadrlar, uzluksiz texnik tayyorgarlik, hamda aholining ogohlik madaniyatini oshirish muhim shart hisoblanadi.

Umuman olganda, natijalar shuni ko‘rsatadiki, FVDT va FM tizimlarida xabar berish va aloqa tizimlarini takomillashtirish nafaqat favqulodda vaziyatlarda inson yo‘qotishlarini kamaytiradi, balki mamlakatning umumiy xavfsizlik darajasini oshiradi. Shu sababli, ushbu yo‘nalishda texnik, tashkiliy va ilmiy chora-tadbirlarni davom ettirish strategik ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, favqulodda vaziyat davlat tuzumi va fuqaro muhofazasi tizimlarida xabar berish va aloqa — bu nafaqat texnik jarayon, balki inson hayoti bilan bevosita bog‘liq muhim tizimdir. Ularning to‘g‘ri tashkil etilishi orqali aholining o‘z

vaqtida ogohlantirilishi, qutqaruv xizmatlarining tezkor harakati va boshqaruv organlarining muvofiqlashtirilgan faoliyati ta'minlanadi.

Shu bois, mamlakatimizda ushbu tizimlarni zamonaviylashtirish, texnik bazasini mustahkamlash, xodimlarni yangi texnologiyalar bo'yicha tayyorlash hamda aholining ogohlik madaniyatini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir fuqaro favqulodda vaziyatda qanday harakat qilishni, ogohlantirish signallarini to'g'ri qabul qilishni bilishi kerak. Chunki xavfsizlik — bu faqat davlatning emas, balki har bir insonning mas'uliyatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi to'g'risidagi nizom. – O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-noyabrdagi PQ–3419-son qarori.
3. "Fuqaro muhofazasi to'g'risida"gi Qonun. – O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 1999-yil 26-may, № 813-I.
4. "Favqulodda vaziyatlarning oldini olish va ularning oqibatlarini bartaraf etish to'g'risida"gi Qonun. – O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 1999-yil 20-avgust, № 822-I.
5. Favqulodda vaziyatlar davlat tizimi to'g'risidagi Nizom. – O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2010-yil 2-dekabrdagi 275-son qarori.
6. Abdullayev, R., & Yoqubov, M. Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlik asoslari. – Toshkent: Oliy ta'lim nashriyoti, 2021.